

DAVLAT BOSHQARUVIDA QONUNIYLIKNI TAMOYILI USTUVOR BO'LGAN KONSTITUTSIYA

Zumrad Bozarova Uralovna

Qashqadaryo viloyati Qarshi shahridagi IIV

Qashqadaryo akademik litsey

Huquqshunoslik fani yetakchisi

+998907216923

ANNOTATSIYA

Mazkur maqola qonuniylikni ta'minlash tushunchasi, davlat boshqaruvida qonuniylikni ta'minlash usullari, qonuniylikni ta'minlash usullari haqida olimlar fikrlari, kontrol, nazorat, jamoatchilik nazorati kabi qonuniylikni ta'minlash usullariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: *qonuniylikni ta'minlash, qonuniylikni ta'minlash usullari, kontrol, nazorat, jamoatchilik nazorati, sud nazorati.*

KIRISH

Har qanday boshqaruvga oid bo'lgan tizimda boshqaruv organi tomonidan organning maqsad va vazifalariga hamohang ravishda ma'lum usullar qo'llaniladi. Boshqaruv organi tomonidan qo'llaniladigan u yoki bu usul eng avvalo huquq normasi bilan tartibga solinishi, inson huquq va erkinliklarini himoya qilishga va ularni ro'yobga chiqishiga zamin yaratishi lozim. Davlat boshqaruvi faoliyati sohasida qonuniylik prinsipining harakatda bo'lishi tashkiliy-huquqiy vositalar tizimi bilan ta'minlanadi. Yuridik xususiyatlari va mazmuni jihatidan har xil bo'lgan bunday vositalarning yig'indisi – qonuniylikni ta'minlash usullarini tashkil etadi. Shu o'rinda biz davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlash usullari haqida fikr bildirganimizda qonuniylikni taminlash tushunchasi haqida to'xtalib o'tsak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Qonuniylikni ta'minlash – bu:

- birinchidan, davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatida qonuniylik talabidan chetga chiqishiga yo'l qo'ymaslik;
- ikkinchidan, qonunbuzilishi holatlarini o'z vaqtida aniqlash;
- uchinchidan, aniqlangan qonunbuzilishi holatlarini bartaraf etish;
- to'rtinchidan, buzilgan huquq va qonuniy manfaatlarni qayta tiklash;
- beshinchidan, qonunbuzilishiga yo'l qo'ygan shaxslarni javobgarlikka tortish;
- oltinchidan, qonun buzilishlariga yo'l qo'ymaslik maqsadida, ma'lum bir choratadbirlarni amalga oshirish.

Demak, qonuniylikni taminlash deganda davlat organlari va mansabdor shaxslar faoliyatida qonuniylik talabidan chetga chiqishiga yo‘l qo‘ymagan holda, qonunbuzilishi holatlarini o‘z vaqtida aniqlash, aniqlangan qonunbuzilishi holatlarini bartaraf etish, buzilgan huquq va qonuniy manfaatlarni qayta tiklash, qonunbuzilishiga yo‘l qo‘ygan shaxslarni javobgarlikka tortish, qonun buzilishlariga yo‘l qo‘ymaslik maqsadida, ma‘lum bir choratadbirlarni amalga oshirishga qaratilgan faoliyat sifatida ko‘rishimiz mumkin.

Aksariyat yuridik adabiyotlarda, davlat boshqaruvi jarayonida qonuniylikni ta‘minlashning asosiy usuli sifatida kontrol va nazorat ko‘rsatib o‘tilgan. Jumladan, D.M.Ovsyankoning fikricha, davlat organlari faoliyatida qo‘llaniladigan turli huquqiy va tashkiliy shakl va usullar, amaliy usullar – qonuniylikni ta‘minlash usullari hisoblanadi hamda bu kontrol va nazoratdir. Bu yerda D.M.Ovsyankoning fikriga ko‘ra davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlashda ikkita usul yani kontrol va nazoratni nazarda tutgan. A.A.Karmolitskiyning fikricha esa, davlat boshqaruvida qonuniylik tashkiliy-huquqiy vositalar orqali ta‘minlanadi. Mazmuniga ko‘ra ular qonuniylikni ta‘minlash usullarini, uning tizimini anglatadi.

Qonuniylikni ta‘minlash jarayonida davlat organlari o‘z vakolatlari doirasida kontrolni hamda uning ko‘rinishlari bo‘lgan nazorat va ijro etishni tekshirishni amalga oshiradilar. A.A.Karmolitskiy boshqa huquqshunos olimlardan farqli ravishda, qonuniylik va intizomni ta‘minlashning uchinchi usulini – ijro etishni tekshirishni ham kiritadi. D.D.Sabriya, davlat boshqaruvida qonuniylikni taminlash usullariga kontrol (ijro etishni tekshirish) va nazorat bilan bir vaqtda shikoyat qilish huquqini kiritadi. Uning fikricha qonuniylikni taminlashda faqatgina kontrol va nazorat bilan taminlanib qolmasligini va qonuniylik taminlanishini fuqarolarning shikoyat qilish huquqi orqali erilishishi mumkinligi haqida fikr bildiradi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Demak, yuqoridagilarga asoslanadigan bo‘lsak, huquqshunos olimlari davlat boshqaruvida qonuniylik va intizomni ta‘minlashning asosiy usullari sifatida kontrol, nazorat, tekshirish va shikoyat qilishni ko‘rsatib o‘tishadi. Kontrol – qonuniylik va intizomni ta‘minlash usuli sifatida yoki davlat organlarining funksiyasi, ya‘ni boshqaruv faoliyatining turi sifatida namoyon bo‘lishi mumkin. Kontrol ijtimoiy boshqaruv tizimida katta ahamiyatga ega bo‘lib, u hokimiyat subyektlarining mavjud holatlari to‘g‘risida, qarorlarning ijro etilganligi haqida ma‘lumotlarni olishda xizmat qiladi. Kontrol ijro intizomini mustahkamlashda, amalga oshirilgan ishni baholashda, ma‘lum bir jarayonni operativ tartibga solishda qo‘llaniladi. Kontrol mazmuni quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1) kontrol ostiga olingan obyektlar faoliyati ustidan kuzatish, ular tomonidan qoidalar va ko‘rsatmalarning bajarilishi, mavjud holatlar to‘g‘risida obyektiv ma‘lumotlar olish. Ma‘lumotlar hisob va hisobot hujjatlarini o‘rganish, tekshirish,

invertarizatsiya, taftish, tushuntirishlar va boshqa shakllarda olinadi; 2) to'plangan axborotlarni baholash, yo'nalishlarni belgilash, istiqboldagi rejalarni ishlab chiqish; 3) qonuniylikni buzish holatlarini, zararli oqibatlarini, maqsadga nomuvofiq harakatlar va xarajatlarni bartaraf etish bo'yicha ma'lum bir choralarni ko'rish, shuningdek, huquqbuzarlikni oldini olish maqsadida huquqqa xilof faoliyatni to'xtatish; 4) huquqbuzarliklarning hisobini olib borish, ularni sodir etilishi sabablari va sharoitlarini aniqlash; 5) aybdor shaxslarni aniqlash, ularni javobgarlikka tortish. Kontrolni amalga oshiruvchi organlar aybdor shaxsning javobgarligini o'zlari hal etishlari mumkin yoki bu masalani vakolatli davlat organlariga kiritishlari mumkin. Kontrol rahbarlik (boshqaruv) faoliyatining ajralmas elementi hisoblanadi. Shu bilan birga, u rahbarlik darajasini oshirishni, uning to'g'riligi va samaradorligini tekshirish vositasi ham hisoblanadi. Kontrolni amalga oshirish jarayonida: – kontrol ostiga olingan obyektning holati tahlil qilinadi va unga baho beriladi; – hal etilmay qolgan masalalar aniqlanadi; – amaliy tajriba umumlashtiriladi va qo'llaniladi; – ijro etuvchilarga turli xildagi yordam beriladi. Demak, kontrol davlat organlari oldiga qo'yilgan vazifalarning bajarilishini, ularning faoliyatida qonuniylik va intizomning ta'minlanishini belgilovchi asosiy vositadir. Qonuniylikni ta'minlash jarayonida qonun buzilishini ogohlantirish va cheklashda uning o'rni kattadir. Kontrol davlat boshqaruvi jarayonida qo'llaniladigan boshqa usullardan (nazorat, tekshirishdan) farq qilgan holda, quyidagi o'ziga xos xususiyatlarga egadir: – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) va kontrol ostiga olingan obyekt o'rtasidagi aloqalarning vertikaligi, ya'ni bu munosabatlar bo'ysinuvga asoslanadi; – kontrol qonuniylikni ta'minlash bilan bir vaqtda, maqsadga muvofiqlikni aniqlash uchun ham qo'llaniladi; – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) obyektning qarorlarini bevosita bekor qilish vakolatiga ega bo'ladi; – kontrolni amalga oshiruvchi organ (mansabdor shaxs) kontrol obyektining faoliyatida qonun buzilishiga yo'l qo'yilgan bo'lsa, uni bartaraf etish, aybdorni aniqlash va unga nisbatan ta'sir etish choralari qo'llash vakolatiga ega bo'ladi.

XULOSA

Yuqoridagilardan kelib chiqib, davlat organlari va mansabdor shaxslari hamda jismoniy va yuridik shaxslarning davlat boshqaruv jarayonida O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi va qonunlaridan og'ishmasdan harakat qilishini ta'minlovchi usul, vositalar yig'indisini davlat boshqaruvida qonuniylikni ta'minlovchi usullar deb ataymiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. E.Xojiyev, T.Xojiyev. Ma'muriy huquq. Darslik. – T.: “Fan va texnologiya”, 2008. 519 b.
2. Ю.М.Козлов, Л.Л.Попов. Административное право. – М.: «Юрист», 2000.

3. А.П.Алехин, А.А.Кармолицкий, Ю.М.Козлов. Административное право Российской Федерации. Учебник. –М.: «Зерцало», 1998.
4. П.Т.Василенко. Административное право. –М.: «Юридическая литература», 1990.
5. Е.Хоҗиёв, Т.Хоҗиёв. Ма’мурий ҳуқуқ. Дарслик. – Т.: “Fan va texnologiya”, 2008. 519 б.
6. Бахрах.Д.Н, Россинский.Б.В, Стариков.Й.Н. Административное право: Учебник для вузов. –М.:”Норма”, 2004. 707-б.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari to‘g‘risida”gi O‘RQ-350 sonli qonuni / 2013 y / <https://lex.uz/docs/-2156899>